

1. **Арон Р.** Мнимый марксизм / Р. Арон; пер. с фр. – М.: Издательская группа «Прогресс», 1993. – 384 с.
2. **Оссовская М.** Рыцарь и буржуа: исследования по истории морали / М. Оссовская; пер. с пол. К. Душенко; Общ. ред. А. А. Гусейнова; Вступ. ст. А. А. Гусейнова и К. А. Шварцман. – М.: Прогресс, 1987. – 527 с.
3. **Фуко М.** Слова и вещи. Археология гуманитарных наук / М. Фуко; пер. с фр. В. П. Визгина и Н. С. Автономовой. – СПб: А-сad, 1994. – 408 с.
4. **Jackson W. A.** Economics, culture and social theory / W. A. Jackson. – Northampton, MA: Edward Elgar. 2009. – 269 p.
5. **Milonakis D.** From political economy to economics: method, the social and the historical in the evolution of economic theory / D. Milonakis, B. Fine. – London: Routledge. 2009. – 374 p.
6. **Skousen M.** The making of modern economics: the lives and ideas of the great thinkers / M. Skousen. – Armonk, NY: M. E. Sharpe, 2009. – 494 p.

УДК 130. 2

Л. П. Сабо

Східноукраїнський національний університет імені В. І. Даля (м. Луганськ)

КНИГА ЯК КУЛЬТУРНИЙ І ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ФЕНОМЕН

Автором досліджується, феномен буття книги в нових умовах, які пов'язані з глобалізацією суспільства та створенням нових форм існування книги. Виявляються головні проблеми буття книги в просторі культури та цивілізації, аналізуються зміни соціально-культурної ролі книги в сучасному суспільстві. Робиться спроба з'ясувати книга «застарілий артефакт» або все ще «грізна зброя» людини в опануванні ним історичного досвіду.

Ключові слова: книга, глобалізація, культура, цивілізація, традиція, книжкова культура, інформація, інформаційне суспільство.

Автором исследуется, феномен бытия книги в новых условиях, которые связаны с глобализацией общества и создания новых форм существования книги. Выявляются главные проблемы бытия книги в пространстве культуры и цивилизации, анализируются изменения социально-культурной роли книги в современном обществе. Делается попытка выяснить книга «устаревший артефакт» или все еще «грозное оружие» человека в овладении им исторического опыта.

Ключевые слова: книга, глобализация, культура, цивилизация, традиция, книжная культура, информация, информационное общество.

What role does the book play in the XXI century? In the beginning of the XXI century, when failure in functioning of culture mechanisms is obvious, problems in modern society become apparent not only on economic and ideological levels, but also on cultural level, including the culture of reading.

The culture is considered by the author as a system of various traditions, behavior samples, standards and results of activity, constant reconstitution of which is of absolute value providing main milestones for all fields of human activity. The culture is handed down from generation to generation and is a form of social heritage saving our social experience for the future. Traditional way to acquaint every new generation with the tradition has always been the book for a few thousands of years and till now. The book is a media and transmission unit of the most valuable resource of human society – information. The book has been information media for a lot of centuries. The book keeps «collective memory of humankind» handed down from generation to generation and ensuring succession of human culture and ensuring its accelerated development in the scope of culture and civilization. The book itself is the information of culture on a certain stage of its historic development. And if the book does not serve as an instrument itself it appears to be a catalyst and accelerator of society development.

So, what happens to the book and its social and cultural role in society changing in the meaning towards that stated by us? The author makes an attempt to analyze the problem of the book at the stage of culture transformation in order to answer this question. The author researches phenomenon of the book being in new conditions related to society globalization and creation of new forms

of book existence. The author makes an attempt to cast light on the question whether the book is an «obsolete artifact» or still «dangerous weapon» of a person for mastering historic experience. Therefore it is extremely important to analyze the book issue on the stage of culture transformation.

Key words: book, globalization, culture, civilization, tradition, book culture, information, information society.

Кінець ХХ – початок ХХІ століття змінив умови життя людей і структуру соціальних відносин. Науково-технічний прогрес забезпечив прискорення розвитку людства. Якісно нові умови і процеси глобалізації суспільства надзвичайно ускладнили соціальні, економічні, комунікаційні, міжособистісні стосунки і зв'язки. Поняття «глобалізація», «інформаційний вибух», «надлишок інформації» все частіше вживаються в якості однієї з головних характеристик початку ХХІ століття. Все активніше обговорюється тема становлення суспільства нового типу, яке в рамках філософської традиції отримало назву «інформаційного». «Інформаційне суспільство – нова історична фаза розвитку цивілізації, в якій головними продуктами виробництва є інформація і знання. Відмінними рисами інформаційного суспільства є: збільшення ролі інформації і знань в житті суспільства; зростання частки інформаційних комунікацій, продуктів і послуг; створення глобального інформаційного простору, що забезпечує ефективне інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їх потреб в інформаційних продуктах і послугах». Процес його становлення зв'язується з процесами «глобалізації суспільства», з повсюдним впровадженням інформаційних технологій як основного способу діяльності людини в розвиненому соціумі. Розгортаються процеси кардинальної зміни способів виробництва, міждержавних відносин, стосуються і світогляду людей. Зміна в соціумі припускає не тільки появу нового, але і спадкоємність, «утримання» (Гегель) старого у вигляді певних традицій. Успішність такого використання залежить не тільки від змісту інформаційних потоків, але й від їх можливості перетворюватися в зручну для людини форму. Традиційно таким способом введення кожного нового покоління в традицію, досі, кілька тисячоліть була книга. Книга є носієм і транслятором найціннішого ресурсу людського суспільства – інформації. Інформація як сукупність знань, не може бути передана, прийнята або збережена людиною в чистому вигляді. Носієм її впродовж багатьох століть була книга. Книга є вмістилищем «колективної пам'яті людства», що передається від покоління до покоління і забезпечує спадкоємність людської культури, і забезпечує її прискорений розвиток у просторі культури, і цивілізації. Що ж відбувається з книгою і її соціально-культурної роллю в суспільстві, що змінюється в зазначеному нами сенсі?

В результаті модернізації суспільства з'явилися принципово нові носії інформації, народжені інноваційними технологіями, що загостило науковий інтерес до з'ясування нового змісту ролі книги як традиційного носія інформації і традиційного транслятора знання. Перед дослідниками такої ролі книги постала проблема: чи залишається книга культурним та цивілізаційним актором людського буття в сучасному суспільстві. Все частіше висловлюється думка про кінець книги в якості медіатора міжособистісних і міжкультурних відносин, нерідко лунали пророцтва про швидке абсолютне незатребування книги, як носія інформації і знання в майбутньому суспільстві.

Сприйняття книги в європейській культурі, заснованій на книгодрукуванні, було безальтернативним. Книга стала таким природним елементом європейської цивілізації, що часом переставала помічатися як одна з основ своєрідності цієї культури. Аксиомою стало твердження про те, що книга – найважливіша складова в трансляції знань і ширше людського досвіду. Книга стала сприйматися людиною, як єдино можливий універсальний засіб передачі досвіду. Книга стала своєрідною базовою «одиницею» культури. До цих пір кількість книг в приватній або національній бібліотеці є, мало не головним показником рівня культурності нації чи окремої людини. Інтернет та цифрові технології наче б поклали край такого переконання. І в цій ситуації і виникає уявлення про «смерть книги». Таке уявлення ситуації з роллю книги в культурному або цивілізаційному просторі міф чи ж сумна для ери Гутенбергової цивілізації реальність? Від відповіді на це питання багато в чому залежить спосіб здійснення традицій в їх наступності до обставин інформаційно-революційного зміни суспільного буття. Кінець книги –альтернатива раніше міфу про її «безсмертя» або ж нові обставини інформаційної атмосфери сьогоденного соціуму. По суті, просування вглиб електронних складових інформаційного століття і поширення нових технологій поміняли співвідношення сил між традиційними і нетрадиційними засобами зберігання інформації і комунікації, що усвідомлюється сьогодні в мріях технічної інтелігенції як інша крайність – остаточне скасування книги. Але усвідомлення долі книги у вигляді дилеми – «смерть книги»

або її «безсмертя» – не може привести до вирішення питання про її долю: така інтерпретація не вичерпує того, що досліджуваний феномен є феномен буття книги в нових умовах, які з одного боку вимагають реалізації принципу «книга застаріла, вона віджилий артефакт», а, з іншого демонструє необхідність книги як «грізної зброї» в оволодінні людиною накопиченого досвіду історичного існування. Так що книга сьогодні реальна нереальність, непотрібна потрібність, обходима необхідність. Саме тому надзвичайно важливо, на стадії трансформації культури не тільки проаналізувати проблему книги, але й заново розглянути ту епоху, яка канадським вченим Маклуеном була названа «галактикою Гутенберга», з позиції сучасності.

Аналізом феномену книги сьогодні займаються книгознавці, культурологи, філософи. При цьому в дослідженні книги акцент робиться на самі різні моменти: вплив книги на культуру, взаємодії книги і людини, проблему подальшого існування книги і т. д.

У філософських дослідженнях, буття книги, визнається як рушійний елемент культури такими дослідниками: А. І. Арнольдов, В. К. Кантор, Ю. М. Лотман, А. А. Пелипенко, Т. Є. Савицька, П. А. Сорокін, Л. А. Софронова, В. Г. Федотова, Н. Ф. Хилько та ін. Проблеми, пов'язані з співіснуванням книг і електронних засобів масової інформації, проблемами майбутнього книги, книжкового читання ми знаходимо у І. А. Бутенко, Г. А. Василенко, Р. С. Гіларовського, В. Є. Горбась, Є. І. Григорянц, М. П. Єльнікова, О. Ільницького, М. М. Самохіною, Ю. В. Саннікова, К. М. Сухорукова, Л. Усенкова, В. Р. Фірсова, Г. Фонотова, В. Ц. Худавердян та ін [3; 6; 7; 8; 9].

У роботах цих та інших авторів, феномен книги досліджувався з позиції культурології. На наш погляд необхідний філософський підхід, який дозволить цілісно поглянути на зміни у віносиннах книги і культури, книги і цивілізації, книги і людини.

Оскільки книга є елемент культури, то її історія, безумовно, пов'язана з історією культури. Розглядаючи, як виникає і розвивається культура, ми отримуємо уявлення про генезис книги. У певному сенсі генезис книги повторює генезис самої культури. Отже, входження книги в систему культури і функціонування в ній слід розглядати у світлі соціальних змін і зрушень, що створюють умови усвідомлення самої ідеї культури та ролі книги в ній.

На думку вітчизняних дослідників, в самому загальному вигляді ідея культури була сформульована ще в V ст. до н. е. софістами (Протагор, Гіппій Антифонт, та ін), які першими з філософів стали говорити про те, що поряд зі світом природи існує і світ, створений волею, розумом і руками людини. Ідею існування особливого людського світу софісти тісно пов'язували з ідеєю виховання. З їхньої точки зору, природжених чеснот не існує, всі вони купуються в результаті виховної діяльності. Виховання є неодмінна умова входження в світ людей. Той, хто нехтує вихованням, не розвивається і тільки зовні відрізняється від тварини. Таким чином, вже в античності формується уявлення про культуру як «наслідок морального, естетичного, інтелектуального, в більш широкому сенсі – розумного вдосконалення людини в ході його історичної еволюції». І це античне уявлення відтворюється згодом у роботах різних авторів, починаючи з найдавніших часів і до сьогоднішнього дня.

Отже, за сторіччя до появи книги (в її звичній для нас формі) в культурі почали формуватися потенційні потреби в її функціонуванні. Що стосується тих дослідників, які доводять, що знання сутісно пов'язане з книгою, то цей погляд, по-видимому, бере початок саме в античності. Споконвічне і природне уявлення про знання тут пов'язано з гострим розумом і досягненням успіху в житті.

Про засоби зв'язку людини з культурою, її перетворення в духовно багату особистість розмірковував римський філософ М. Т. Цицерон. Хід його думки близький ідеям софістів, проте він говорить не про окультурення людини взагалі, а про обробітку душі – «культуру душі». Культура душі трактується Цицероном як особистісна якість, що говорить про духовну розвиненість людини, про її здатність до рефлексії, логічного, тверезого мислення. Свідченням оволодіння культурою він вважав вміння чітко висловлювати думки, аргументовано відстоювати свою позицію в суперечці, переконувати слухачів у істинності сказаного. Заклавши традицію розгляду культури як особистісної якості (і ця традиція дожила до наших днів: у повсякденній свідомості поняття «культура людини» і «вихована людина» злиті), Цицерон також розвивав ідею використання спадщини і передачі її людям, словом впливаючи на їхні почуття і вчинки.

Вже Сенека, представник філософської школи стоїків, обґрунтовував ідею про те, що тільки моральність перетворює культуру в найвищу цінність. Шлях досягнення моральності, з його точки зору, полягає у самовдосконаленні людини. У роботах Сенеки зустрічаються надзвичайно рідкісні для античності твердження про безмежності здібностей людини, про відсутність меж в накопиченні знань, про існування прогресу, який їм розглядався, насамперед, як прогрес духовний. Він пропонує нову стратегію «окультурення» індивіда, відповідно до якої головним суб'єктом і об'єктом виховного впливу виступає сама людина. Ця

ідея потім стане актуальною для Нового часу та епохи Просвітництва. А для нас важливо те, що таким чином була закладена основа для майбутньої функції книги, як засобу самоосвіти і самовиховання, і в цьому сенсі – посередника між особистістю і культурою.

Серед мислителів кінця XVI – початку XVII ст., які міркували про культуру і знання, слід назвати Френсіса Бекона. Культура для Бекона – це фінал діяльності з підкорення сил природи. Про культуру того чи іншого суспільства необхідно судити за досягненнями в галузі природознавства, за рівнем сільськогосподарського і промислового виробництва, за накопиченою суми знань і масштабами впровадження наукових відкриттів у практику. Таким чином, критеріями наукового розвитку є темпи науково-технічного прогресу, глибина пізнання законів природи та їх використання на благо людей. Причому обсяг накопичених знань ще не говорить про рівень культурного розвитку. Тільки їх практичне застосування дозволяє судити про те, чи досягла та чи інша система висот культури. Саме Френсіс Бекон висловлює ідею про спадкоємність культури як наступності знань. Він підкреслює, що знання і відкриття миттєво поширюються по всьому світу, вони є ниткою, що з'єднує різні культури. Досліджуючи проблему спадкоємності культури, Бекон впритул підходить до думки про те, що спадкоємність являє собою процес діалектичного «зняття», утримання всього позитивного, що було накопичено представниками попередніх історичних епох.

З його точки зору, щоб досягти піднесення культури, потрібно знайти золоту середину – не відкидати того позитивного, що досягнуто древніми, і не нехувати новими позитивними досягненнями. Хоча, скажімо, схоластика теж стояла на позиціях наступності культурної спадщини минулих епох, проте вона не прагнула до подальшого розвитку успадкованої культури, бачачи свою головну задачу в пристосуванні накопиченого раніше знання для осмислення богословських проблем.

Бекон захоплено приймає феномен книги, вбачаючи в ній, насамперед, проект прикладного знання. Природу він сприймає як книгу, яку треба читати, осягати, щоб використовувати її дари на благо людей. Читання робить людину людиною, на думку Бекона.

Використовуючи вираз Х. Л. Борхеса можна сказати, що книга – «весь незліченних відносин». Суть її бути інструментом людської взаємодії в широкому сенсі. Бути людиною – це значить не просто жити в тому чи іншому соціально організованому просторі. Це означає – вступати у відносини один з одним не тільки в просторі, але і в часі, не тільки із сучасниками, але й з попередниками і з нащадками, що найбільшою мірою відрізняє людське життя від тваринного. Виявом такого способу життя є культура, і зривом втіленням такого зв'язку людей, їх життів у часі та просторі є книга.

Коли з'являються підстави говорити про трансформації або навіть завершення життєвого циклу такого явища, як книга, її існування постає в дещо іншому світлі, і з'являється можливість для найбільш важливих узагальнень – «Сова Міневри вилітає в сутінки» (Гегель). У свій час поява книги збіглася з революцією в формах сприйняття і мислення, соціальної організації і способах життя, що дозволило говорити не просто про книгу, але про особливу «книжкову культуру» людини індустріальної ери.

Термін «книжкова культура» вживається досить часто [11], але його зміст і межі застосування залишаються вельми розмитими: немає єдиної думки з цього питання, спроби оцінити таке всеосяжне явище, як книжкова культура, залишаються не більш ніж спробами. Більшість дослідників визначають книжкову культуру як складову культури суспільства. Так, В. І. Гульчінській, також оцінюючий книжкову культуру як частину культури суспільства, пропонує розглядати її «як історично обумовлену громадську діяльність по створенню, розповсюдженню, споживанню і зберіганню книги і інших носіїв інформації. Через культуру суспільства з книжковою культурою пов'язані і її взаємообумовлюють продуктивні сили і виробничі відносини, політична і юридична надбудова (соціальні інститути, організації та установи), певні форми суспільної свідомості людей».

Називаючи книгу в своїх дослідженнях з історії культури духовним керівником і вмістилищем вічних ідей, академік А. М. Панченко високо оцінював роль книжкової культури у розвитку культури суспільства на кожному етапі його історії [13, с. 168].

В основі ідей, висунутих в роботах М. Бахтіна, Г. Гадамера, В. Іванова, Е. Кассирер, Ю. Лотмана, А. Моля та ін, вихідним є теза про те, що в культурі втілюються засоби, способи і результати людської діяльності, а сама діяльність розуміється як спосіб існування людини. А книга, як базова «одиниця» культури, оптимальний інструмент концентрації сенсу, його зберігання та передачі якраз і є таким способом людської діяльності.

Тим не менше, проблема книги і книжкової культури досі залишається невирішеною, про що свідчить той факт, що існує велика кількість дефініцій поняття «книга», з яких жодне в даний час не може бути визнано загальноприйнятим. Багато авторів фіксують свою увагу на нових

видах засобів комунікації, наукомістких технологіях, вважаючи в них джерело всіх інших трансформацій у суспільстві та культурі. Що стосується історії вивчення книги як феномена культури, то початком тут є XVI ст., коли М. Монтень, якого вважають останнім гуманістом Відродження і першим моралістом Нового часу, висловив ідею про книгу як продукт культури і назвав її вищою культурною цінністю. Значення книг в житті людського суспільства, з точки зору Монтьєна, важко переоцінити. У них концентрується досвід людства. Вони є знаряддями передачі знань. Якби книги зникли, то темпи розвитку людства могли б сповільнитися на кілька порядків. Цілком можливо, що це стало би початком кінця людської цивілізації. М. Монтень багато і детально говорить про ту роль, яку книги зіграли в його житті. Він зазначає, що книги супроводжували його не тільки на відпочинку, але й у військових походах, тривалих подорожах. Монтень підкреслює, що насолода, випробовуване їм від читання розумної книги, не може зрівнятися ні з чим, у тому числі і з чуттєвими насолодами, які дають тонкі вина, вишукані страви або володіння коханою людиною. Заборона, а тим більше знищення книг, вважає він, має бути прирівняне до злочину, а тих, хто виносить подібні вердикти, слід вважати злочинцями [12, с. 502].

Інший представник вже італійського Відродження Паоло Верджера побачив у книгах головний інструмент збереження родової людської пам'яті, що перевищує за своєю ефективністю всі інші способи передачі досвіду і досягнень від одного покоління до іншого. Жан-Жак Руссо, виступаючи в ролі критика західноєвропейської цивілізації, вказує на суперечливість руху людського суспільства по шляху прогресу і при цьому причину розбещуючого впливу на суспільні вдачі бачить у розвитку науки і книг, які начебто спеціально ставлять перед собою завдання вчити порокам і поганим нравам. Як бачимо, погляди на значення книги для людського суспільства різняться, але в одному вони схожі – книга є важливим артефактом створеним людиною, який є структурною одиницею культури людини.

Можна сказати, що Р. Бредбері в романі «451° за Фаренгейтом» став основоположником дискусії про те, що очікує книгу в майбутньому, в умовах протистояння з новими інформаційними технологіями. Справжній вибух громадської думки справив виступ професора англійської літератури Маршалла Маклуена, в університеті Торонто. Складся стереотип, що саме він передбачив швидкий захід книги як культурного феномена. «Захід книги» пов'язують з модернізацією її форми, появою книг електронних. Погляд на це буття з позицій переломного моменту в долях інформаційного буття людини завдяки новому матеріальному носію і способу діяльності (інформаційні технології) закладеним в новій формі, книга як культурний феномен розширює можливості роботи людини з соціокультурним досвідом, допомагає йому оптимізувати і створити нові способи діяльності, як засоби формалізації і структурування соціального досвіду. Однак нова матеріально-конструктивна форма книги – електронна – поки не досягла завершеності, що не дозволяє замінити повністю традиційну книгу. Вона поки в процесі становлення. Отже, спільне майбутнє співіснування (як взаємодоповнюючих) електронній та паперовій матеріально-конструктивних форм книги в суспільстві детерміновано тим, що електронна книга не вичерпує сутність буття книги як культурного феномена. І форма книги в даному випадку не визначає, а відповідає завданням і потребам тих чи інших форм культури. Але книга – це не тільки продукт і елемент культури, але і її інструмент. Таким чином, книга регулює поведінку людини у всіх сферах життя, і в цьому сенсі вона є інструмент функціонування штучного людського світу.

Тому в сучасному суспільстві по відношенню до традиційної книзі на перший план виходить більш глибоке вивчення її природи як об'єктивної форми творчості, розуміння й осмислення соціокультурного досвіду. Занурюючи людського індивіда в світ соціокультурного досвіду минулого і сьогодення, а іноді і в проект майбутнього світу, паперова книга служить засобом особистісного становлення людини і суспільства в цілому, і разом з електронною формою книги, як носія нового способу діяльності повноцінно реалізує соціальну роль книги, як культурного феномена. Така роль традиційної книги, обумовлена її абсолютним авторством на відміну від книги електронної, авторство якої завжди неоднозначно. Тому традиційна книга – завжди співрозмовник в особі автора, а електронна – тільки анонімний довідник, типовим прикладом чого може служити Вікіпедія. У першому випадку – можлива емоційна оцінка досвіду людяності в людині, у другому – тільки сухий протокол.

Саме тому історична ретроспектива становлення книги як культурного феномену, дозволяє нам назвати книгу найбільш оптимальною формою створеної людиною для зберігання соціокультурного досвіду, призначеної для його багаторазового відтворення і авторсько-авторитетної передачі в часі і просторі від людини до людини, від людини до суспільства і навпаки. Така характеристика є постійною для книги, незалежно від матеріалу, території, часу, писемності та історичної спільності, в якій вона виникла і відображає соціальну роль,

Всі ці проблеми сучасного буття книги в просторі культури та цивілізації, вимагають ретельного вивчення і глибокого аналізу. Виникає необхідність осмислити феномен книги в контексті проблем сучасного суспільства, що глобалізується. У цьому ми бачимо мету подальших наших досліджень.

Бібліографічні посилання:

1. **Баренбаум И. Е.** Книговедение и электронная книга / И. Е. Баренбаум // Книга. Исследования и материалы. – М.: Терра, 1999. – Сб. 76. – с. 5–15.
2. **Бирюков П. Б.** Чтение в жизни современных студентов / П. Б. Бирюков // Опыт культурологического исследования. – М.: Диалог-МГУ, 1999. – 103 с.
3. **Бутенко И. А.** Читатели и чтение на исходе XX века / И. А. Бутенко. – М.: Наука, 1996. – 132 с.
4. **Броди Д.** Электронная персональная библиотека / Д. Броди // Общество и книга: от Гутенберга до Интернета. – М.: Традиция, 2000. – с. 252–264.
5. **Гальченко М. Г.** Книжная культура / М. Г. Гальченко // Книгописание. Надписи на иконах Древней Руси: Избранные работы. – СПб.: Алетейя, 2001. – 495 с.
6. **Гиляревский Р. С.** Развитие принципов книгоописания / Р. С. Гиляревский – СПб.: Профессия, 2008. – 240 с.
7. **Говорова А. А.** История книги / А. А. Говорова. – М.: Светотон, 2001. – 400 с.
8. **Горбась В. Е.** Книга и электронные средства массовой информации: сопряжение и конфронтация (зарубежный опыт) / В. Е. Горбась, Ю. В. Санников // Книга. Исследования и материалы. – Сб. 78. – М.: ТЕРРА, 2001. – с. 23–42.
9. **Ельников М. П.** Книговедение как наука: от шестидесятых к двухтысячным / М. П. Ельников // Книга. Исследования и материалы. – М.: Терра, 2001. – с. 46–75.
10. **Кравченко С. В.** Читання як соціокультурний феномен в епоху глобалізації: спроба осмислення та програмно-цільові підходи [Електронний ресурс] / С. В. Кравченко. – Режим доступу до журн.: http://yunilibr.rv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=360&Itemid=140
11. **Куфаев М. Н.** Проблемы философии книги / М. Н. Куфаев // Избранное. – М.: Наука, 1981. – 223 с.
12. **Монтень М.** Опыты / М. Монтень. – М.: Голос, 1992. – 528 с.
13. **Панченко А. М.** Русская литература в канун Петровских реформ / А. М. Панченко. – Л.: Наука, 1984. – 206 с.
14. **Eisenstein L.** Elizabeth The printing press as an agent of change / L. Elizabeth Eisenstein. – Cambridge: Cambridge UP, 1979. – 771 с. – ISBN 0-521-22044-0.

УДК 316. 612

Т. В. Сулятицька

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ІНФОРМАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА МЕРЕЖЕВОГО ПРОСТОРУ

Аналізуються процеси світової глобалізації, що охопили практично всі сфери людської діяльності: економіку, культуру, інформаційний простір, технології та управління. Все це дає нам змогу говорити про розвиток відкритого інформаційного суспільства, якому притаманний мережний спосіб взаємодії між людьми в усіх напрямках їхньої діяльності.

Ключові слова: мережа, інформаційна, інформаціональна культура, простір потоків, інформаційний простір, комунікації, Інтернет, знання, гіпертекст.

Анализируются процессы мировой глобализации, охватившие практически все сферы человеческой деятельности: экономику, культуру, информационное пространство, технологии и управления. Все это позволяет нам говорить о развитии открытого информационного общества, которому присущ сетевой способ взаимодействия между людьми во всех направлениях их деятельности.

Ключевые слова: сеть, информационная, информациональная культура, пространство потоков, информационное пространство, коммуникации, Интернет, знание, гипертекст.